

Het Sint-Hubertuscollege in Neerpelt: het eerste Vlaams college?

Een micro-onderzoek over de vernederlandsing van het middelbaar onderwijs.

PAUL JANSSENSWILLEN & WIL MEEUS

Vijftig jaar geleden, op 30 juli 1963, stemde het Belgische parlement een taalwet voor kleuter-, lager, middelbaar, normaal-, technisch, kunst- en buitengewoon onderwijs.¹ Die werd gezien als het sluitstuk van een decennialange strijd voor moedertaalonderwijs.² Op basis van het principe 'streektaal is voertaal' stipuleerde de wetgever dat in het Nederlandse taalgebied de onderwijstaal het Nederlands moest zijn. De nog bestaande Franstalige afdelingen in het middelbaar onderwijs werden afgeschaft.³ De door de Vlamingen verwachte 'totale' vernederlandsing van het middelbaar onderwijs geraakte daarmee eindelijk wettelijk geregeld.

Vandaag de dag gaan er stemmen op om de vijftig jaar oude taalregeling voor het (middelbaar) onderwijs te versoepelen. Experimenten met immersie-onderwijs waarbij een aantal vakken – zoals wiskunde, aardrijkskunde en geschiedenis – in een andere taal dan de streektaal worden aangeboden, vinden vooral in Wallonië

1. Wet van 30 juli 1963 houdende de taalregeling in het onderwijs, *Belgisch Staatsblad*, 22 augustus 1963.
2. M. Hanson, *Taalwetgeving, middelbaar onderwijs*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB)*, Tielt, 1998, pp. 2259-2268.
3. Volgens CVP'er De Saegher ging het hier om 93 klassen in het middelbaar onderwijs (1911 leerlingen). *Annales parlementaires, Chambre des représentants*, 1962-1963, 10 juli 1963, p. 11. Uitzondering werd gemaakt voor bestaande afdelingen voor middelbaar onderwijs die als 'didactische afdelingen' dienden voor universiteiten. (art. 7) Dat was o.m. het geval voor de Franstalige lyceumsectie in het Heilig-Hart-Instituut in Heverlee, die onder juridische voogdij van de Katholieke Universiteit in Leuven werd geplaatst. Ze was toegankelijk voor kinderen van het universitair personeel, leerlingen die in het Waalse landsgedeelte woonden en kinderen van niet-Belgische nationaliteit, van wie de ouders een diplomatieke functie bekleedden. In 1969 werd de 'Franse school' overgeplaatst naar Louvain-la-Neuve. R. Christens, *100 jaar Heilig-Hartinstituut Annuntiaten Heverlee. Geschiedenis van een school en een congregatie*, Heverlee, 1994, pp. 302-303.

en Brussel ingang.⁴ In Vlaanderen blijft het (voorlopig?) bij enkele proefprojecten.⁵ De discussie over het gebruik van een andere taal dan de moedertaal om vakken aan te leren, is nochtans niet nieuw. Zo stelde in 1922 studieprefect L. Ballet⁶ van het Koninklijk Atheneum in Tongeren dat het doel van vakken zoals Latijn, rekenen en geschiedenis niet het aanleren van het Frans was, maar wel de algemene vorming. En hij citeerde voormalig onderwijsminister Jules Destrée⁷ die in de Kamer verklaarde: “Wanneer men aan zijn zoon Chinees wil aanleeren niemand er zal aan denken hem de Wiskunde door het Chinees te onderwijzen.”⁸ De historische context waarin de moeizaam bevochten vernederlandsing van het middelbaar onderwijs tot stand kwam, biedt ongetwijfeld verheldering over de terughoudendheid in Vlaanderen ten aanzien van onderwijs in een andere taal dan de moedertaal. In deze bijdrage onderzoeken we die context met een casestudy over het Sint-Hubertuscollege in Neerpelt. Deze sluit tevens aan bij de tendens in de pedagogische historiografie die meer aandacht schenkt aan het microniveau van het dagelijkse schoolleven.⁹

Het Sint-Hubertuscollege in Neerpelt vierde in 2010 zijn eeuwfeest en speelde inzake de vernederlandsing van het middelbaar onderwijs samen met nog andere Limburgse katholieke colleges, zoals die van Maaseik en Peer, een pioniersrol in Vlaanderen.¹⁰ De school staat bekend als ‘het eerste Vlaams college’. Waarom kan aan deze school die eretitel worden toegekend? Op basis van welke criteria? In welke specifieke context werd de vernederlandsing doorgevoerd? Welke waren de beïnvloedende factoren? En welke impact had deze stap naar totale vernederlandsing op de uitstraling en rekruteringsmogelijkheden van de onderwijsinstelling? Eerst

4. S. Tolpe, “Ze leren Nederlands en passant.” Immersie in Franstalig onderwijs steeds populairder, in: *Klasse voor Leraren*, nr. 213, (jan.) 2013, pp. 13-15.
5. Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming, *Wetenschappelijke begeleiding en evaluatie van de CLIL-projecten [Content and Language Integrated Learning] in het secundair onderwijs in Vlaanderen*, Brussel, 2011.
6. Studieprefect van het Koninklijk Atheneum in Brugge 1916-1919 en in Tongeren 1919-1932.
7. Marcinnelle, 21 augustus 1863 - Brussel, 3 januari 1936. Advocaat en schrijver; socialistisch volksvertegenwoordiger 1894-1936; minister van Wetenschappen en Kunsten (waaronder middelbaar onderwijs ressorteerde) van dec. 1919 tot okt. 1921.
8. Archief Koninklijk Atheneum in Tongeren (AKAT), Registre correspondances gouvernement, 21 september 1920 - 26 mei 1923: Brief van de studieprefect aan de minister, 22 mei 1922.
9. A. Van Gorp, P. Dhondt, F. Simon & M. Depaeppe (red), *Pedagogische historiografie. Een socio-culturele lezing van opvoeding en onderwijs*, Leuven, 2011.
10. P. Janssenswillen & L. Van de Sijpe (red.), *Bij de tijd: 100 jaar Sint-Hubertuscollege Neerpelt 1910-2010*, Neerpelt, 2010; P. Janssenswillen, *Het Sint-Hubertuscollege van Neerpelt. Historiek van het “eerste Vlaams college” 1910-1957*, K.U. Leuven, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte Departement geschiedenis, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1986; P. Janssenswillen, *Bezielde vorming. Schoolbeleving in het middelbaar onderwijs voor jongens in de provincie Limburg, 1878-1970*, K.U. Leuven, Faculteit Letteren Subfaculteit Geschiedenis, onuitgegeven doctoraatsproefschrift, 2007; P. Janssenswillen, *Hoe was ‘t op school jongen? Pedagogische praktijken in het middelbaar onderwijs voor jongens in Limburg 1878-1970*, Antwerpen-Apeldoorn, 2009.

schetsen we een beeld van de taalsituatie in het middelbaar onderwijs voor jongens in het algemeen en dat in de provincie Limburg in het bijzonder.

TAALREGIME IN HET MIDDELBAAR ONDERWIJS

De grondleggers van België in 1830 beschouwden de taaleenheid als een noodzakelijke basis voor de hechtheid van het land, net als Willem I in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1815-1830) tevoren.¹¹ Zowel de wetgever als de kerkelijke overheid hielden vast aan de suprematie van de Franse taal als een verfijnd cultuurinstrument, wat het Nederlands niet was. Hun prioritaire zorg was het Frans de natuurlijke omgangstaal te maken van de toekomstige geestelijke en politieke leidinggevende groep in Vlaanderen. De verfranse burgerij sloot zich bij deze zienswijze aan. Als taal van de politieke, intellectuele en economische elite was een degelijke kennis van het Frans onontbeerlijk voor een succesvolle carrière. Het Frans werd de voertaal in de rijksadministratie, het leger, de provincies en bij de meeste grote en middelgrote steden.¹² Ook in het middelbaar onderwijs zette een verfransing zich in, waarvan het tempo verschilde tussen de scholen, naargelang van hun ligging en leiding.

In de eerste twee decennia die volgden op de Belgische Revolutie waren de bestaande Limburgse colleges verfranst.¹³ Nieuw opgerichte colleges werden van meet af aan Franstalig. De voertaal van alle lessen, inclusief de moedertaal, was het Frans. De verfransing verschilde wel van school tot school. Zij was het sterkst in de hoogste klassen en sijpelde dan langzaam naar beneden. Het vak Nederlands wist zich te handhaven, zij het beperkt tot één à twee uur per week. Ook buiten de klasuren had de taal van Molière een geprivilegieerde positie. Om de leerlingen zo snel mogelijk met deze taal vertrouwd te maken, richtten de meeste scholen een voorbereidende *classe française* in, in feite stoomcursussen Frans.

Simultaan met de in 1830 ingezette verfransingsgolf kwam een Vlaamsgezinde tegenstroom op gang die vanuit de basis de achtervolging inzette. De Vlaamsgezinden formuleerden de eerste schuchtere eisen tot herwaardering van het moedertaal-onderricht. Dit inhaalmanoeuvre kwam bij het begin van de jaren zeventig in een stroomversnelling. De Vlaamsgezinde agitatie om het onderwijs geheel of gedeeltelijk te vernederlandsen, nam snel toe. Aan verscheidene katholieke colleges ontstonden

11. L. Wils, *De vernederlandsing van het middelbaar onderwijs*, in: M. D'hoker, D. De Bock & D. Janssens (red.), *Leraar zijn in Vlaanderen. Terugblik op honderd jaar middelbaar onderwijs en nascholing*, Antwerpen-Apeldoorn, 2007, pp. 33-64.
12. L. Wils, *Van Clovis tot Di Rupo. De lange weg van de naties in de Lage Landen*, Antwerpen-Apeldoorn, 2005, pp. 157-158.
13. M. Hanson, *Van Frans naar Nederlands. De taalsituatie in het Limburgs middelbaar onderwijs 1830-1914*, Leeuwarden-Maastricht, 1990, pp. 23-27.

voor het eerst lettergilden, de bestaande letterkundige genootschappen werden Vlaamsbewuster. In sommige colleges drukten Vlaamsgezinde priesters op eigen initiatief een gedeeltelijke vernederlandsing door.

De Vlaamse eisen i.v.m. de taalsituatie in het middelbaar onderwijs vonden weerklank in het parlement. De wet van 1883 op het officieel middelbaar onderwijs voorzag dat Nederlands de voertaal zou zijn voor de lessen Nederlands, Engels en Duits totdat die vreemde talen zelf voertaal werden; vanaf 1886 nog voor ten minste twee andere vakken. Wis- en natuurkundige terminologie evenals historische en geografische namen moesten in beide landstalen aangeleerd worden. Tweetalige lessen en de inrichting van Franstalige afdelingen in Vlaanderen bleven echter mogelijk. Alhoewel deze taalwet een afgezwakte versie was van de oorspronkelijke voorstellen en door zijn vaagheid tot verschillende interpretatiemogelijkheden leidde, werd daarmee toch een bres geslagen in de verfransing met de inrichting van tweetalig middelbaar onderwijs.¹⁴ De liberale flaminganten spitsten hun activiteiten vooral toe op de correcte naleving van de wet. Voor hun katholieke geestesgenoten werd de wettekst pressiemiddel om een gelijkaardige regeling af te dwingen in het vrije onderwijsnet.

Op verzoek van zijn bisschop werkte vicaris-generaal Martin-Hubert Rutten¹⁵ in 1886 voor het tweetalige bisdom Luik een regeling uit die een verregaande vernederlandsing voorzag van de Limburgse colleges die weinig of geen Waalse leerlingen telden.¹⁶ In die scholen verbeterde de positie van de moedertaal. In colleges die tamelijk veel Waalse internen telden, kon er weinig gebeuren.¹⁷ Soortgelijke maatregelen werden ook in andere bisdommen uitgedokterd. De katholieke flaminganten waren echter van oordeel dat de voorschriften te zeer aan de goodwill van de plaatselijke directies waren gebonden en veelal de tweetaligheid in plaats van

14. H. Van Velthoven, *Tussen opportunisme en radicalisme. Het Willemsfonds en de Vlaamse kwestie in 171 petities (1860-1913)*, Gent, 2008, pp. 49-67.

15. Geistingen (Maaseik), 18 december 1841 - Luik, 17 juli 1927. Deed middelbare studies aan het Kruisherencollege in Maaseik en aan het Klein Seminarie in Sint-Truiden. In deze laatste instelling volgde hij ook twee jaar filosofie, waarna hij verder studeerde aan het Groot Seminarie in Luik. In 1866 kreeg de seminarist een aanstelling als leraar (natuurwetenschappen en wiskunde) aan het Petit Séminaire Saint-Roch in Ferrières. Priester gewijd op 28 april 1867. In 1873 aangesteld tot directeur van het Petit Séminaire Saint-Roch in Ferrières, in 1877 van het Klein Seminarie in Sint-Truiden. Na de aanstelling van Doutreloux tot bisschop van Luik, nam de ordinarius Rutten op in het diocesaan bestuur als vicaris-generaal en (tot 1883) als president van het Groot Seminarie van Luik. In 1901 werd de zestigjarige door Rome aangesteld als opvolger van Doutreloux. Rutten stichtte, vooral in Limburg, acht colleges, 14 technische scholen en één normaalschool.

16. L. Gevers, *Kerk, onderwijs en Vlaamse Beweging. Documenten uit kerkelijke archieven over taalregime en vlaamsgezindheid in het katholiek middelbaar onderwijs 1830-1900*, Leuven-Parijs, 1980, pp. 364-374.

17. L. Wils, *De vernederlandsing van het middelbaar onderwijs [...]*, p. 49.

de Nederlandse eentaligheid bevorderden. Een wettelijke regeling zou meer klare wijn schenken. Het episcopaat van zijn kant beriep zich op de grondwettelijke vrijheid van onderwijs en bleef alle legale bemoeizucht in 'zijn' onderwijs afwimpelen. Een wettelijke regeling zou immers een gevaarlijk precedent scheppen bij een machtsovername door de liberalen of de socialisten en het vrij onderwijs in de colleges bedreigen.

Omstreeks 1900 nam de Vlaamsgezinde druk op het episcopaat en de katholieke regering toe. Om een wettelijke regeling en staatsinmenging te ontlopen, kwamen de bisschoppen in 1906 met eigen richtlijnen voor vernederlandsing van het katholiek middelbaar onderwijs voor de dag. Deze *Instructions collectives* gingen niet verder dan tweetalig onderwijs met een overwicht van het Frans. Op 12 mei 1910 werd alsnog een wettelijke regeling aan het vrij middelbaar onderwijs opgelegd. De wet Franck-Segers voorzag een expliciete vernederlandsing van twee vakken naar keuze. In het bisdom Luik koos men geschiedenis en aardrijkskunde, dezelfde vakken als in het officieel onderwijs. Per week zouden acht uur aan het onderwijs van en in het Nederlands besteed worden. Positief was dat het tweetalig systeem voor een aantal vakken tot eentalig Nederlands werd doorgetrokken.

Hoe was nu de taalsituatie omstreeks de eeuwwisseling in het middelbaar onderwijs voor jongens in Limburg? Mark Hanson kwam tot de conclusie dat er geen eenvormig beeld kan worden geschetst.¹⁸ Dat was het gevolg van de uiteenlopende toepassing van de wet van 1883 wat het officieel onderwijs betrof en de bisschoppelijke richtlijnen voor het vrije net. Hij onderscheidde naar de graad van vernederlandsing drie groepen: een sterk verfranste groep, een middengroep en een progressieve groep.

De verfranste groep scholen omvatte na 1900 één plattelandscollege, het Sint-Jozefsinstituut in Borgloon, en drie stedelijke instellingen, het Klein Seminarie in Sint-Truiden, het Sint-Jozefscollege in Hasselt en het Onze-Lieve-Vrouwcollege in Tongeren.¹⁹ Alleen de vakken Nederlands en godsdienst werden in de lagere klassen (tot en met de vierde klas) in de moedertaal gegeven.²⁰ In het Klein Seminarie

18. M. Hanson, *Van Frans naar Nederlands [...]*, pp. 254-255.

19. Het Sint-Jozefsinstituut in Borgloon was voor 1900 samen met het Sint-Maternuscollege in Tongeren (1879-1894) de meest verfranste instelling; na 1900 nam de vernederlandsing er toe. M. Hanson, *Van Frans naar Nederlands [...]*, p. 255.

20. Het middelbaar onderwijs van de 19de eeuw was in twee types georganiseerd. Ten eerste, onderwijs van de eerste of hogere graad met minimaal een vijf-, zes- of zevenjarige studiecycclus die kwam na het lager onderwijs, algemeen vormend was en voorbereidde op hoger onderwijs. Ten tweede, de middelbare scholen die drie studiejaar omvatten met een eigen programma en finaliteit, en aangeduid werden als middelbaar onderwijs van de tweede of lagere graad. Voor

volgden de Vlaamse leerlingen vanaf 1910-1911 zoals afgesproken voor alle bisschoppelijke instellingen, de vakken geschiedenis en aardrijkskunde in het Nederlands; de Waalse leerlingen werden in een aparte afdeling geplaatst.²¹ Buiten de klas moest er, afgezien van enkele Vlaamse dagen, Frans worden gesproken. Bij de hiëronymieten in Borgloon en in het Klein Seminarie in Sint-Truiden bestond ook nog het *signum*, hoewel het niet zo strikt werd toegepast.²² In laatstgenoemde instelling zorgde het taalminnend genootschap *Utile Dulci* voor een Vlaamsgezinde reflex waardoor het Nederlands ook buiten de lessen een behoorlijke plaats kreeg.²³ In het Sint-Jozefscollege in Hasselt vervulde de lettergilde De Vlaamsche Bloemengard een gelijkaardige functie. Al deze scholen uit de verfranste groep telden een minderheid Waalse leerlingen waarmee ze rekening hielden. In Hasselt en Tongeren rees vanuit invloedrijke kringen verzet tegen de voortschrijdende vernederlandsing.

Tot de middengroep naar de graad van vernederlandsing rekende Hanson voor het vrij onderwijs het Aangenomen College en het Sint-Trudoinstituut in Sint-Truiden, het Sint-Michielscollege in Bree en het Sint-Jozefscollege in Beringen. In deze scholen van middelbaar onderwijs voor jongens was in de zevende voorbereidende en in de zesde klas het Nederlands de voertaal voor een gedeelte van de vakken, voor de rest zowel het Frans als het Nederlands. In de hogere klassen werd de moedertaal gebruikt voor godsdienst en de Latijnse en Griekse vertalingen. Buiten de lessen primeerde het Frans naast het Nederlands. Ook de athenea van Hasselt en Tongeren

de colleges en athenea was de zesde (of zevende) klas de laagste klas, de eerste klas (retorica) de hoogste; voor de middelbare scholen was het eerste studiejaar de laagste klas en het derde studiejaar de hoogste.

21. M. Hanson, *Van Frans naar Nederlands [...]*, p. 219.
22. Het *signum linguae* was een oud pedagogisch middel om te verhinderen dat leerlingen de volkstaal als omgangstaal zouden gebruiken, oorspronkelijk in plaats van het Latijn, later van het Frans. In die zin is het vergelijkbaar met het huidige verbod in sommige scholen om op de speelplaats de moedertaal te spreken (bijvoorbeeld Turks, Marokkaans of Berbers) in plaats van het Nederlands. Het *signum linguae* kwam destijds zowel in het vrij als in het rijksonderwijs voor (waar het in 1885 werd afgeschaft) en werd benut als verklikkingsmiddel voor medeleerlingen die een andere dan de opgelegde taal spraken. In het Klein Seminarie in Sint-Truiden werd omstreeks 1907-1908 de toelating om buiten de lessen Nederlands te spreken beperkt tot drie dagen per week. In Borgloon waren de leerlingen verplicht Frans te spreken, behalve op dinsdag en vrijdag wanneer Duits (voor de Duitse afdeling) of Nederlands verplicht waren. Wie door een medeleerling betrapt werd op het spreken van een 'verkeerde' taal, moest volgens een reglement uit ca. 1914 een kleine geldboete betalen, waarvan de opbrengst aan de lievelingsgerechten van de leerlingen of aan liefdadigheid werden besteed. Generaalsarchief Broeders Hiëronymieten in Sint-Niklaas (ABHSN), *Borgloon*, nr. 17: Pensionnat St. Joseph: règlement, z.d. (vóór 1914).
23. Praktisch alle priester-leraren die in het bisdom Nederlands zouden onderwijzen, werden in het letterkundig genootschap gevormd. *Utile Dulci* was ook de voedingsbodem voor de latere Limburgse studentenbeweging. M. Hanson, "Utile Dulci": de Vlaamse lettergilde van het kleinseminarie te Sint-Truiden in de 19de eeuw, in: *Limburg*, jg. 63, nr. 1, pp. 34-37, nr. 3, pp. 101-105; jg. 64, nr. 1, pp. 1-7 en nr. 4, pp. 142-145.

kunnen in deze middengroep worden geplaatst. In beide instellingen werd de wettelijke regeling van 1910 volledig toegepast door de vernederlandsing van de vakken geschiedenis en aardrijkskunde, die vanaf dan ook als twee aparte vakken werden beschouwd.²⁴ In Hasselt werd daarnaast ook het vak natuurwetenschappen trapsgewijs vernederlandsd. Daartegenover werden tegen de geest van de wet in in beide rijksinstellingen wel Franstalige secties opgericht.²⁵ Dat gebeurde door de katholieke minister Frans Schollaert. Van Velthoven ziet hierbij een verband met de in 1910 opgerichte Franstalige afdeling aan het Klein Seminarie in Sint-Truiden om ook de rekrutering uit Wallonië veilig te stellen.²⁶ In de rijksmiddelbare scholen van Maaseik en Sint-Truiden won, gestimuleerd door hun administratieve bureaus, het Nederlands steeds meer veld zowel binnen als buiten de lesuren.²⁷

Tot de progressieve groep hoorden na 1900 het Kruisherencollege in Maaseik, het in 1910 opgerichte Sint-Hubertuscollege in Neerpelt en het Sint-Lambertuscollege in Peer. De ligging van deze colleges ver weg van de taalgrens en van een verfranste stad, een vrijwel totale afwezigheid van Waalse leerlingen, de onvolledige humanioracyclus in Neerpelt en Peer en het ontbreken in laatstgenoemde gemeenten van een concurrerende rijkschool, verklaren het proces van vroege vernederlandsing. In het Sint-Lambertuscollege in Peer had het Nederlands tot en met de vijfde klas, en ook in de hogere klassen, een stevige positie verworven. Door de stimulans van de Vlaamsgezinde directeurs Piet Segers²⁸ en Jan Bierkens²⁹ nam de moedertaal ook buiten de lessen een eervolle plaats in. Het converseren tijdens de recreaties stoelde er op een half-weeksysteem. De eerste helft van de week was het Nederlands voertaal, de volgende drie dagen moesten de leerlingen Frans spreken. 's Zondags was het taalgebruik vrij. De reglementering was bedoeld om de mondelinge be-

24. De wet van 12 mei 1910 bepaalde dat vanaf 1 augustus 1916 leerlingen die hun middelbare studies in het Vlaamse landsgedeelte hadden gedaan (zowel in het rijks- als in het vrij middelbaar onderwijs) vooraleer ze tot de universitaire examens werden toegelaten, moesten slagen voor een examen Nederlands. Een getuigschrift waaruit bleek dat ze gedurende heel hun studietijd ofwel twee vakken (buiten Nederlands, Engels en Duits) ofwel minimaal acht uren les per week in het Nederlands hadden gevolgd, stelde hen vrij van het taalexamen. Ook leerlingen die aan een Vlaamse instelling school liepen en waren geboren in het Waalse of Brusselse landsgedeelte (of van wie één van de ouders daar was geboren) of daar minstens twee jaar middelbaar onderwijs hadden gevolgd, waren vrijgesteld als ze minstens vier uren per week (in het) Nederlands hadden gekregen.
25. M. Hanson, *Van Frans naar Nederlands [...]*, p. 103; H. Van Velthoven, *Tussen opportunisme en radicalisme [...]*, p. 104.
26. H. Van Velthoven, *Tussen opportunisme en radicalisme [...]*, pp. 105-106.
27. M. Hanson, *Van Frans naar Nederlands [...]*, pp. 131-132.
28. Neeroeteren, 30 december 1869 - Peer, 26 maart 1947. Priester gewijd in 1894; leraar in 1894 en directeur in 1899 van het Sint-Lambertuscollege in Peer; pastoor in Houthalen in 1905.
29. Kaulille, 13 augustus 1872 - Achel, 24 april 1924. Priester gewijd in 1896; leraar in 1896 en directeur in 1905 van het Sint-Lambertuscollege in Peer; pastoor in Achel in 1911.

heersing van de Franse taal aan te scherpen. Onder directeur Lambert Engelen³⁰ werd het schoolleven praktisch volledig vernederlandst. Na zijn overplaatsing naar het Sint-Jozefscollege in Hasselt in 1917 zou hij daar het vernederlandsingsproces versnellen. In Maaseik gebruikten de Kruisheren vanaf het schooljaar 1909-1910 voor alle vakken en alle klassen het Nederlands als voertaal; het Frans werd, naast de moedertaal, wel gebruikt tijdens de ontspanningsmomenten om de Franse spreekvaardigheid op peil te houden.³¹ In het bisschoppelijk college in Neerpelt was dit niet het geval en werd van bij de oprichting van de school in 1910 begonnen met volledig Nederlandstalig onderwijs en met de moedertaal ook als omgangstaal te gebruiken tijdens de ontspanning en in het godsdienstig verenigingsleven, wat een essentieel onderdeel vormde van het schoolleven. Dat leverde meteen een primeur op in Vlaanderen. Welke factoren hebben die ontwikkeling beïnvloed? En welke rol speelden de verschillende actoren die bij de school betrokken waren: het bisdom, de directeur, de leraren, de leerlingen en hun ouders? In de volgende paragraaf komt dit aan bod.

EERSTE VLAAMS COLLEGE?

In 1910 richtte het bisdom Luik een college op in Neerpelt. Diverse motieven speelden daarbij mee. De vestiging van non-ferro en chemische fabrieken in de Noorderkempen omstreeks 1890, leidde tot een spectaculaire demografische en economische ontplooiing van de streek. Daardoor was ook een behoefte ontstaan aan geschoolde arbeidskrachten en kaderpersoneel. Het college van Peer (1879) en dat van Bree (1881) waren de enige scholen met een (onvolledige) Grieks-Latijnse humaniora in het noorden van Limburg. Maar ze oefenden weinig aantrekkingskracht uit, omdat de afstand tot die scholen vanuit Neerpelt te groot was. Slechts enkelen konden het zich financieel veroorloven om op internaat te gaan. Voor de meeste eenvoudige Kempische boeren- en arbeiderszonen was dat geen optie. Een nieuwe school voor middelbaar onderwijs zou dus meer dan welkom zijn. Bovendien zou het college ook kunnen zorgen voor (extra) priesterroepingen. Maar niet alleen voor beambten, priesters en bedienden, ook voor geschoolde arbeiders bestond er geen opleiding in Noord-Limburg.

Waarom werd er voor Neerpelt gekozen? Met haar centrale ligging, haar bereikbaarheid per spoor en haar administratieve infrastructuur was de kantonhoofdplaats

30. Tongerlo, 21 februari 1880 - Leuven, 20 december 1948. Priester gewijd in 1905; kandidaat in de klassieke filologie in Leuven 1903; collegeleraar in Visé 1926; directeur van het Sint-Lambertuscollege in Peer 1913 en van het Sint-Jozefscollege in Hasselt 1917-1925; proost van de Boerenbond 1923; stichter en nationaal proost van de BJB 1925.
31. M. Hanson, *Van Frans naar Nederlands [...]*, pp. 192-193; *Nu moet je blij en vrolijk zijn. 150 jaar Heilig-Kruiscollege in Maaseik*, Maaseik, 2005, pp. 69-72.

de best geplaatste kandidaat voor een school van middelbaar onderwijs.³² Het Sint-Hubertuscollege ontstond zo door een samenbundeling van initiatieven. Het bisdom Luik, de parochie Neerpelt, het gemeentebestuur en de zusters ursulinen van Overpelt hebben eraan meegeholpen. Vicaris-generaal Hubert Bovens³³ begeleidde de hele stichting. Pastoor J. Gelaudemans van Neerpelt, die reeds bouwervaring had opgedaan bij de nieuwe parochiekerk (1900-1905), was opzichter. Het initiatief kon van meet af aan rekenen op de milde steun van de Compagnie des Métaux et Produits Chimiques d'Overpelt.³⁴ Op 29 september 1910 werd een patronageconventie gesloten tussen de Luikse bisschop Rutten en de gemeenteraad van Neerpelt.³⁵ Het Sint-Hubertuscollege werd daardoor een gepatronerd college, gesubsidieerd door de gemeente en geleid door het bisdom. Omdat het staatsprogramma bijgevolg verplicht werd gesteld, kwamen ook Engels en Duits op het lesrooster.

Het college opende op 4 oktober 1910 zijn deuren in een ruim, lichtig en goed verlicht gebouw "*geheel ingericht naar de laatste eischen der gezondheidsleer*".³⁶ De eerste directeur Jaak Peuskens³⁷ en nog twee andere priester-leraren, Willem Rijcken³⁸

32. Neerpelt lag op de spoorlijnen Hasselt-Eindhoven (1866) en Antwerpen-Mol-Mönchengladbach (1879). In 1909 werd de gemeente kantonhoofdplaats met zetel van het vredegerecht. Sinds 1849 was er ook een kantoor van directe belastingen gevestigd.
33. Leut, 19 december 1859 - Luik, 2 februari 1921. Doctor in de godgeleerdheid aan de Gregoriaanse Universiteit in Rome; priester gewijd in 1884; directeur van het college in Hoei 1884 en Visé 1889; vicaris-generaal 1907.
34. Afgevaardigde-beheerder Wilhelm Schulte schonk aan de school 20 000 BEF. In ruil daarvoor zouden drie kinderen van werknemers van de fabriek gratis in het college mogen studeren in de middelbare school of de voorbereidende klassen. De fabrieksdirectie mocht zelf de gegadigden aanwijzen.
35. De school zou jaarlijks een subsidie van 1 000 BEF ontvangen, 750 BEF voor de huur van de gebouwen en 250 BEF als toelage. Personeelskosten, onderhoud en belastingen waren ten laste van het college. De conventie werd pas na persoonlijke tussenkomst van de bisschop bij de bevoegde minister Frans Schollaert bij KB van 22 november 1910 goedgekeurd. Ook de provincie ondersteunde met 14 500 BEF de bouw van het college.
36. *Vertoog van den bestuurlijken toestand der provincie Limburg voor het jaar 1910*, Hasselt, 1911, p. 298.
37. Oirsbeek (Nederlands-Limburg), 18 maart 1873 - Herk-de-Stad, 14 februari 1959. Priester gewijd in 1897; leraar aan het Aangenomen College in Sint-Truiden 1896-1910; directeur van het Sint-Hubertuscollege in Neerpelt 1910-1918; pastoor in Melveren 1918, Lommel 1921 en diocesaan inspecteur over het middelbaar onderwijs 1919-1932; deken in Herk-de-Stad 1932. Door een priestertekort in het bisdom Luik in de tweede helft van de 19de eeuw werden kandidaten aangetrokken uit het naburige Nederlands-Limburgse bisdom Roermond. Peuskens was één van hen. A. Jacobs, *Limburgse priesters in het bisdom Luik*, in: R. De La Haye, P. Abels, P. Nissen & J. Snel, *Religie aan de grens. Aspecten van de Limburgse kerkgeschiedenis*, Delft, 1997, pp. 129-130.
38. Hamont, 1 mei 1881 - Hasselt, 3 januari 1957. Priester gewijd 1905; leraar aan het Aangenomen College in Sint-Truiden 1904; leraar aan het Sint-Hubertuscollege in Neerpelt 1910-1914; legeraalmoezenier 1914; pastoor in Leopoldsburg 1919; godsdienstleraar aan de Rijksmiddelbare School in Hasselt 1935; godsdienstinspecteur 1939.

Directeur Peuskens. [Collegearchief Sint-Hubertuscollege in Neerpelt]

en Martin Hanssen³⁹, waren tot juli 1910 werkzaam geweest in het Aangenomen College in Sint-Truiden, dat in de zomer werd opgeheven. De directeur zelf trok rond om leerlingen te werven. Einde december waren er 65 scholieren ingeschreven: 43 in de zevende voorbereidende klas, 11 in het eerste jaar van de middelbare school en eveneens 11 in de zesde Latijnse. Beide afdelingen zouden trapsgewijze verder worden uitgebouwd *“totdat de eerste volledig is met de driejarige cyclus en de laatste vier klassen bevat”*.⁴⁰

39. Lanaken, 4 september 1882 - Alken, 18 november 1962. Priester gewijd 1908; leraar aan het Aangenomen College in Sint-Truiden 1908; leraar aan het Sint-Hubertuscollege in Neerpelt 1910; kapelaan in Zonhoven 1915 en in Sint-Truiden 1923; pastoor in Schakkebroek 1930 en in Kuringen 1939.
40. Collegearchief Sint-Hubertuscollege in Neerpelt (CASHN), Dossier 1909-1914: patronageconventie tussen het bisdom Luik en de gemeente Neerpelt, 29 september 1910.

De uit Nederlands-Limburg afkomstige directeur Jaak Peuskens stelde vast dat de 65 Kempenzonen die zich in september 1910 aanboden weinig of geen Frans kenden.⁴¹ In de landelijke streek met nauwelijks verfranste burgerij, was de moedertaal omgangstaal. Waalse overheidsambtenaren pasten zich noodgedwongen aan.⁴² Volgens provincieraadslid J. Ceelen was in het noorden van Limburg Franse taalkennis zelfs geheel overbodig en was de bevolking meer gebaat met het Duits, de taal van de zinkfabriek in Overpelt.⁴³ De meeste jongens hadden zelfs nog nooit Frans horen spreken.⁴⁴ De stoomcursussen Frans die enkele leerlingen van de lagere school buiten de klasuren kregen, waren als voorbereiding op Franstalig middelbaar onderwijs volkomen ontoereikend. Hoe kon de leraar Latijn dan grammaticaregels aanleren in een taal die de jongens totaal vreemd in de oren klonk?

Als gewezen leraar Nederlands aan het Aangenomen College in Sint-Truiden koesterde directeur Peuskens een bijzondere voorliefde voor de moedertaal. Naar verluidt wist hij er zijn leerlingen te bezielen om zich extra op de studie van het Nederlands toe te leggen, blijkbaar met goed resultaat.⁴⁵ Hij was er ook lid van het Davidsfonds. Na zijn aanstelling tot directeur in Neerpelt liet hij zich samen met zijn collega's Rijcken en Hanssen overschrijven naar de in 1906 opgerichte Hamonter afdeling.⁴⁶

Zo stond directeur Peuskens voor een dilemma: ofwel de bisschoppelijke richtlijnen getrouw volgen, door de leerlingen een Franse stempel mee te geven, ofwel de jongens onderwijs verstrekken in het Nederlands.⁴⁷ Bisschop Ruttens synodale rede van april 1910 over het belang van het moedertaalonderwijs lag daarbij nog vers in het geheugen.⁴⁸ Rutten die zijn volgzzaamheid tegenover aartsbisschop Désiré Mercier en de solidariteit met zijn collega's over de *Instructions collectives* had verbroken, zorgde door zijn publieke verklaringen over de vernederlandsing

41. J. Peuskens, *Herinneringen uit de Eerste Jaren*, in: *Waar is die tijd? Sint-Hubertuscollege te Neerpelt*, s.l., 1951, p. 6.
42. Onder meer de Waalse douaneambtenaren in Neerpelt en Sint-Huibrechts-Lille en de stationschef van Neerpelt. Interviews, Jozef Spaas (leerling 1911-1915) en Jan Bierkens (leerling 1911-1920).
43. *Verslagen der vergaderingen van de provincieraad van Limburg*, Hasselt, 1910, pp. 169-171.
44. Van de geïnterviewde oud-leerlingen uit de beginjaren van het college (tot 1918) waren er slechts twee op zes die dergelijke lessen buiten de klasuren hadden gekregen voor ze naar het college kwamen. Interviews, Gerard Joosten (leerling 1912-1918) en Mathieu Bussels (leerling 1911-1917).
45. M. Hanson, *Van Frans naar Nederlands [...]*, p. 176.
46. Archief Davidsfonds in Leuven (ADL), Kaft Davidsfondsafdeling Hamont, correspondentie en jaarlijkse verslagen, 1910. – Het jaarboek van het Davidsfonds vermeldde Peuskens vanaf 1912 bij de bestuursleden van de afdeling Hamont. *Jaarboek van het Davidsfonds voor 1912*, Leuven, p. 339.
47. J. Peuskens, *Herinneringen uit de Eerste Jaren [...]*, p. 6.
48. M. Hanson, *Van Frans naar Nederlands [...]*, p. 185.

van het middelbaar onderwijs voor een trendbreuk. Ongetwijfeld heeft die context meegespeeld bij directeur Peuskens om de knoop door te hakken.

Na, naar eigen zeggen, twee slapeloze nachten, opteerde Peuskens voor volledig Nederlandstalig onderwijs.⁴⁹ Op eigen initiatief zou hij daartoe zelfs voor verscheidene vakken handboeken importeren uit Nederland.⁵⁰ Ook voor de administratie en het godsdienstig verenigingsleven in het college was het Nederlands de voertaal.⁵¹ Tijdens de recreatie werd er 'Vlaams' gesproken, hoewel niettegenstaande herhaalde vermaningen van de directeur de plaatselijke dialecten de speelplaats beheersten.⁵²

Directeur Peuskens poogde zo weinig mogelijk ruchtbaarheid aan zijn experiment te geven. Nochtans maakte de *Vlaamsche Vlagge*, een leerlingentijdschrift uit West-Vlaanderen, in haar kerstnummer van 1910 reeds melding van het Vlaamse college.⁵³ Hetzelfde deed ook Lodewijk Dosfel in zijn kroniek van de Vlaamse beweging in het jaarboek van het Davidsfonds voor 1911.⁵⁴ Peuskens zelf bevestigde de volledige vernederlandsing pas op 7 april 1911, in antwoord op een schrijven van de Antwerpse volksvertegenwoordiger Frans Van Cauwelaert⁵⁵, die wilde weten of het waar was wat hij gehoord had over de voertaal in Neerpelt.⁵⁶ Hieruit blijkt dat de zevende voorbereidende klas volledig in het Nederlands werd onderwezen, terwijl in de zesde Latijnse en het eerste jaar van de middelbare school alleen het vak Frans zoveel mogelijk in het Frans werd gegeven. De leraars wiskunde en wetenschappen gaven in het Nederlands les met Franstalige handboeken waaruit zij hun vakterminologie in het Nederlands op het bord schreven. Er werd tevens een afspraak gemaakt voor een ontmoeting van de directeur en de leerkrachten met Van Cauwelaert op 23 april 1911 in de marge van een diocesane vergadering in Hasselt.

49. J. Peuskens, *Herinneringen uit de Eerste Jaren [...]*, p. 6.
50. CASHN: Register 1910-1918, pp. 11, 27, 51, 73: 'schoolbehoeften'. – Mathieu Bussels (leerling 1911-1917) getuigde: "We kregen nogal wat Noord-Nederlandse handboeken te bestuderen, bv. *Spiez-Mehler voor Latijn (2 dln.) voor Latijnse spraakleer Stegma, voor Grieks Sormone, voor Nederlands de uitgaven Malmberg.*" M. Bussels, *Herinneringen uit mijn collegetijd*, in: *Dialogo, contactblad Sint-Hubertuscollege te Neerpelt*, jg. 4, 1981-1982, nr. 2, p. 13.
51. CASHN: Register 1910-1918, inkomsten en uitgaven; Wekelijkse punten, 1910-1913; Register van de Congregatie Maria Onbevlekt Ontvangen, 1911-1912, e.v.; Register van de Broederschap der H. Mis van Eerherstel, 24 maart 1912 e.v.
52. Interview, Jozef Spaas (leerling 1911-1915). CASHN: Opmerkingen J. Peuskens, losse nota, febr.-juni 1916.
53. L. Gevers & L. Vos, *Dat volk moet herleven. Het studententijdschrift De Vlaamsche Vlagge 1875-1933*, Leuven, 1976, p. 159, noot 110.
54. *Jaarboek van het Davidsfonds voor 1911*, Leuven, p. 89.
55. Onze-Lieve-Vrouw Lombek, 10 januari 1880 - Antwerpen, 17 mei 1961. Was sinds 1910 volksvertegenwoordiger voor Antwerpen.
56. CASHN: Brief van J. Peuskens aan F. Van Cauwelaert, 7 april 1911.

De diocesane overheid had uiteraard gehoord van de uitzonderlijke regeling in de Noorderkempen wat de talen betrof. Zij tolereerde dat, zoals in andere instellingen van middelbaar onderwijs, in de zevende en de zesde klas een groot gedeelte van de lessen, of zelfs alle lessen, in de moedertaal werden gegeven.⁵⁷ Maar toen de vernederlandsing trapsgewijs mee opschoof, reageerde vicaris-generaal Hubert Bovens. In oktober 1912 gaf Bovens een eerste enigszins verbloemde indicatie van zijn ontevredenheid op dat vlak. De laattijdig toegekomen verslagen van de Theologische Conferenties vormden de aanleiding. De vicaris-generaal vroeg de directeur “*van nu af aan ook voor dit punt in den reglementairen weg te treden*”.⁵⁸ Vier maanden later uitte de directeur zijn ongenoegen aan Bovens over allerlei punten.⁵⁹ Die reageerde met een scherpe en onverbloemde brief. Op 19 mei 1913 meldde hij dat bisschop Rutten hem had gezegd dat er voor het college van Neerpelt geen enkele speciale regeling was getroffen aangaande de voertaal.⁶⁰ Bijgevolg moest men zich zoals de andere instellingen van het bisdom, houden aan de voorschriften van de wet Franck-Segers van 1910 en aan de vroeger gemaakte afspraken op de directeursvergaderingen. Bisschop Rutten, die een voorstander was van tweetalige priesters, vreesde immers dat door volledig Nederlandstalig onderwijs de leerlingen achterop zouden geraken wat hun Franse taalkennis betrof. Vanaf de vijfde klas moesten alle niet-vernederlandste vakken uitsluitend in het Frans onderwezen worden. Buiten de klasuren, tijdens de ontspanningstijd en voor de meditaties, adviseerde Bovens alternerend een Franse en een Nederlandse week in te voeren.

Directeur Peuskens probeerde de dans te ontspringen. Zo beweerde hij dat hij zich de besluiten van de vroegere directeursvergaderingen niet meer kon herinneren. Hij drong er bij Bovens op aan deze nog eens in herinnering te brengen, hetzij schriftelijk, hetzij bij gelegenheid van de prijsuitdeling.⁶¹ Op 12 juni 1913 drukte de vicaris-generaal hem nogmaals de gegeven bevelen op het hart. Bij dit schrijven was een afschrift gevoegd van de bewuste brief van 19 mei 1913 die volgens Peuskens zoek was geraakt. Extra vermanend schreef Bovens onderaan de kopie: “*Ces instructions doivent être mises en pratique aussitôt*.”⁶² Volgens de latere schoolgeschiedenis zou Bovens hier tijdens zijn zomerinspectie van 1913 op teruggekomen zijn, maar kon de directeur zich doof houden dankzij de bijzonder goede uitslag die Neerpelt behaalde in het jaarlijkse Concours Général waaraan de school als gepatroneerd

57. M. Hanson, *Van Frans naar Nederlands [...]*, pp. 94-97.
58. CASHN: Brief van H. Bovens aan J. Peuskens, 8 oktober 1912.
59. CASHN: Brief van J. Peuskens aan H. Bovens, 10 januari 1913.
60. CASHN: Brief van H. Bovens aan J. Peuskens, 19 mei 1913 (kopie).
61. CASHN: Brief van J. Peuskens aan H. Bovens, 10 juni 1913.
62. CASHN: Brief van H. Bovens aan J. Peuskens, 12 juni 1913.

college in 1913 voor de eerste maal moest deelnemen.⁶³ Peuskens zelf had trouwens veel belang gehecht aan de resultaten van de staatsprijskamp.⁶⁴

Midden september 1913 verscheen de uitslag in het *Belgisch Staatsblad*. Vier op vijf leerlingen van de vierde Latijnse vielen in de prijzen. Het college had niet alleen uitstekend gepresteerd voor Nederlands, maar heel goed voor Latijn en goed voor Grieks; dat deed de zwakke prestatie voor Frans vergeten. Het gemeentebestuur van Neerpelt beloonde de laureaten.⁶⁵ Zelfs de Franstalige krant *Le Bien Public* stak de loftrumpet over het kleine Kempische college: "*Le Collège patronné de Neerpelt a obtenu une moyenne de distinctions, supérieure à celle de tout autre établissement du royaume.*"⁶⁶ Ook het bisdom sloot zich bij de hulde aan. Bisschop Rutten feliciteerde persoonlijk de directeur en raadde hem aan de ingeslagen weg te vervolgen.⁶⁷ Het college mocht voortgaan zoals het begonnen was, met volledig Nederlandstalig onderwijs en met de moedertaal als omgangstaal buiten de klaslokalen. Gestimuleerd door hun eigengereide directeur en gedreven leraren hadden de leerlingen uiteindelijk zelf het Vlaamse karakter van de school gevrijwaard.

Midden juli 1914 schreef Peuskens het bisdom dat hij geen tweetalige prospectus had laten maken om Walen noch Vlamingen voor het hoofd te stoten. Naargelang van de taal van de aanvrager zou hij een Nederlandstalige of een Franstalige versie toesturen.⁶⁸ Het omvangrijke archief van de directeur bevat wel enkele Nederlandstalige versies van de prospectus, een Franstalige bleek onvindbaar. Het is in de hierboven geschetste context niet denkbeeldig dat deze versie nooit gedrukt werd. Trouwens, tot 1918 hadden slechts twee Waalse leerlingen het college bezocht; ze hielden het allebei slechts één schooljaar vol.⁶⁹

Omtrent de twistvraag welke onderwijsinstelling zich de titel van 'eerste Vlaams college' mag toeëigenen, ontspoon zich enkele decennia geleden een polemiek.

63. J. Peuskens, *Herinneringen uit de Eerste Jaren [...]*, p. 7. Het Concours Général des établissements d'instruction moyenne werd door KB van 12/05/1842 verplicht gesteld voor alle athenea en gesubsidieerde colleges. Max Wildiers (leerling 1920-1922) die aanwezig was op de viering van 25 jaar college in 1935 bevestigde later het verhaal van Peuskens over hoe het gekomen was dat in Neerpelt in 1910 met volledig Nederlandstalig onderwijs werd begonnen. J. Florquin, *Ten huize van Max Wildiers*, Leuven, 1971, pp. 326-327.
64. CASHN: Brief van J. Peuskens aan F. Van Cauwelaert, 7 april 1911.
65. CASHN: *Palmares* 1914, p. 3.
66. *Le Bien Public*, 1 oktober 1913. – De tekst verscheen in noot op de collegeprospectus van 1914. CASHN: Prospectus College Sint-Hubertus te Neerpelt, 1914.
67. J. Peuskens, *Herinneringen uit de Eerste Jaren [...]*, p. 7; J. Florquin, *Ten huize van [...]*, pp. 326-327.
68. CASHN: Brief van J. Peuskens aan H. Bovens, 22 juli 1914.
69. Interviews, J. Bierkens (leerling 1911-1920) en Evrard Berben (leerling 1916-1922).

Nadat eerst het Sint-Lievenscollege in Antwerpen en het Sint-Jan Berchmanscollege in Mol daarop aanspraak maakten, publiceerde Alex Vanneste in 1982 een artikel waarin hij het Sint-Hubertuscollege in Neerpelt het eerste Vlaams college noemde.⁷⁰ Op haar beurt werd deze stelling twee jaar later door Mark Hanson weerlegd in zijn doctoraal proefschrift over het moedertaalonderwijs in Limburg.⁷¹ Zich enkel baserend op het onderwijs in en door het Nederlands wees hij de erenaam toe aan het college in Maaseik. Inderdaad, wanneer we enkel het taalgebruik tijdens de klasuren in aanmerking nemen, dan is het Kruisherencollege in Maaseik het eerste vernederlandste college. Deze school vernederlandste zijn onderwijs volledig in 1909-1910. Indien we ook kijken naar de positie van het Nederlands buiten de klasuren, in de ontspanningstijd en het godsdienstig verenigingsleven, wat een essentieel onderdeel vormde van het schoolleven, dan sleept het Sint-Hubertuscollege van Neerpelt de titel van eerste Vlaams college in de wacht. In Neerpelt begon men immers bij de oprichting van de school in 1910 met volledig Nederlandstalig onderwijs en met de moedertaal ook als omgangstaal buiten de klasuren. Dit in tegenstelling tot het college van Maaseik waar het Frans ten dele tijdens de ontspanningstijd werd heringevoerd. Het Sint-Hubertuscollege oefende door zijn volledig Nederlandstalig onderwijs in Vlaamsgezinde milieus een grotere aantrekkingskracht uit dan het Kruisherencollege in Maaseik. Hoe is dat te verklaren? Welke factoren begunstigen Neerpelt boven Maaseik bij de schoolkeuze van de flamingantische ouders?

FLAMINGANTISCH TREFPUNT

Om internen aan te trekken, was een kostschool nodig. Die was er sinds 1916 toen directeur Peuskens toelating had gekregen om in Neerpelt een internaat in te richten.⁷² Op verzoek van het bisdom moest het kostgeld 100 BEF hoger gezet worden om andere scholen voor middelbaar onderwijs van de streek geen concurrentie aan te doen en zo meer gegoede leerlingen aan te trekken.⁷³ En de meeste leerlingen die uit Vlaamsgezinde milieus werden gerekruteerd, voldeden aan dit profiel. Bovendien had Neerpelt een zeer goede spoorverbinding. Door de spoorwegen Hasselt-Eindhoven (1866) en Antwerpen-Mol-Mönchengladbach (1879) was de gemeente gemakkelijk bereikbaar. Nog een extra troef bij de rekrutering was het feit dat het college sinds 1918-1919 een poësis en het jaar daarna een retorica had gekregen. Daardoor konden leerlingen er hun humaniorastudies voltooien.

70. A. Vanneste, Het Sint-Hubertuscollege uit Neerpelt: Eerste Vlaams college, in: *De Tijdspiegel*, cultureel blad voor Limburg, jg. 37, juni 1982, nr. 2.
71. M. Hanson, *Van Frans naar Nederlands [...]*, pp. 187-193.
72. In 1917 werd directeur Peuskens op beschuldiging van betrokkenheid bij spionage-activiteiten door de Duitsers opgepakt en naar een concentratiekamp in Celle-Schloss gezonden. Nog voor hij terugkeerde, stelde het bisdom Gerard Nulens aan als zijn opvolger.
73. CASHN: Brief van H. Bovens aan J. Peuskens, 16 oktober 1915.

Door zijn persoonlijke contacten in Vlaamsgezinde milieus speelde directeur Nulens⁷⁴ een niet te onderschatten rol bij het aantrekken van leerlingen uit heel Vlaanderen. Tijdens zijn directeurschap vond het Vlaamse college weerklank in flamingantische milieus ver buiten de gemeente. Verscheidene leidinggevende figuren van de Vlaamse beweging lieten in Neerpelt hun zonen volledig Nederlandstalig onderwijs volgen.⁷⁵ Het flamingantisch imago van directeur Nulens, dat hij sinds zijn jeugd had opgebouwd, droeg in belangrijke mate daartoe bij.⁷⁶ De directeur was vanaf 1919 voorzitter van de Hamonter afdeling van het Davidsfonds; enkele jaren later werd hij gouvvoorzitter voor Limburg, een functie die hij tot 1950 bekleedde.⁷⁷ Nulens was net zoals het lerarenkorps voorstander van het minimumprogramma van Frans Van Cauwelaert dat de vernederlandsing bepleitte van het openbare leven en het onderwijs in het Vlaamse landsgedeelte.⁷⁸ Hun flamingantische houding vertolkten ze in de naoorlogse Neerpelster krant *De Noord-Limburger*. Op 23 maart 1919 werd in dit Vlaamsgezinde weekblad een vurig pleidooi gehouden voor de vernederlandsing van het hoger onderwijs. Na de bemerking dat een stelsel van verdubbeling in Nederlands- en Franstalige faculteiten voor het hoger onderwijs tot enorme overbodige uitgaven zou leiden, kwam de specifieke Limburgse situatie ter sprake. Wie zal binnenkort de Limburgse scholieren uit de vernederlandste onderwijsinstellingen van Tongeren, Maasmechelen, Hasselt, Maaseik, Neerpelt, enz. het recht ontzeggen in Luik Nederlandstalig hoger onderwijs te volgen, vroeg de opsteller van het artikel zich af. Dergelijke passages moeten meer dan waarschijnlijk ook de bisschoppelijke aandacht getrokken hebben.⁷⁹

De faam van het Vlaamse college geraakte voornamelijk verspreid door de persoonlijke contacten die de directeur legde in vooral Antwerpse flamingantische

74. Grote-Spouwen, 16 oktober 1880 - Hasselt, 27 mei 1957. Priester gewijd in 1906; studies Germaanse filologie in Leuven 1905; leraar aan het Onze-Lieve-Vrouwcollege in Tongeren 1907; directeur aan het Sint-Hubertuscollege in Neerpelt 1918; pastoor in Diepenbeek 1928; diocesaan inspecteur voor het lager onderwijs 1931.
75. Zie tabel: zonen van Vlaamsgezinden in het college, 1918-1945 op p. 31.
76. Als humanioraleerling aan het Sint-Jozefcollege in Hasselt was hij lid van de lettergilde de Vlaamsche Bloemengard. Na zijn filologische studie in Leuven stelde het bisdom hem in 1907 aan tot leraar Nederlands aan het Onze-Lieve-Vrouwcollege in Tongeren. Het jaar nadien werd hij medebeheerder van het letterkundig tijdschrift *'t Daghet in het Oosten*. Dit periodiek dat werd uitgegeven in Hasselt, had tot dan toe strijdende Vlaamsgezindheid in zijn artikels gemedend; onder Nulens liet het tijdschrift meer uitgesproken flamingantische stemmen horen.
77. ADL, Kaft Davidsfonds gouvbestuur Limburg, Doos I (1924-1928), correspondentie en verslagen; Kaft Davidsfonds afdeling Hamont, correspondentie en verslagen 1914-1928.
78. Interviews, Mathieu Bussels (leerling 1911-1917, leraar 1921) en Jan Van Duffel (leerling 1917-1923).
79. *De Noord-Limburger. Katholiek-Vlaamsch-Sociaal Weekblad*, jg. 1, 1919, nr. 5; Bisschoppelijk Archief in Luik (BAL), Fonds Rutten, nr. 33. In het bisschoppelijk archief worden enkele knipsels over Vlaamse beweging die in de krant verschenen bewaard.

milieus.⁸⁰ In februari 1919 stuurde de Antwerpse apotheker Arnold Hendrix⁸¹, die geboren was in Peer, zijn zoon Hugo naar Neerpelt. Vijf maanden later kwam in het college een telegram toe van volksvertegenwoordiger Frans Van Cauwelaert, die wilde weten of er voor het volgende schooljaar in het internaat nog plaats was voor zijn twee zontjes van tien en twaalf en een vriendje van dertien.⁸² Voor Van Cauwelaert was directeur Nulens geen onbekende. Voor de Eerste Wereldoorlog had hij met de leraar gecorrespondeerd over de Vlaamse ontvoogdingsstrijd in Zuid-Limburg.⁸³ Op 24 juli 1919 antwoordde de directeur dat er nog internaatplaatsen beschikbaar waren en dat hij de jongens graag zou aannemen. Na een voorafgaand bezoek aan Neerpelt stuurde Van Cauwelaert einde september Emiel en Willem naar Neerpelt. *“Wij hopen dat gij er tevreden over zult zijn, maar rekenen er stellig op dat men ze in Neerpelt niet zal verwennen”*, had hij op 12 september 1919 geschreven.⁸⁴ Tijdens het schooljaar 1920-1921 kwamen uit Antwerpen o.a. drie zonen van Van Cauwelaert en de zonen van de Vlaamsgezinde advocaat Emiel Wildiers⁸⁵, Max⁸⁶ en Herman, naar Neerpelt. Tijdens hetzelfde schooljaar volgde Pieter Verhoeven uit het Brabantse Steenokkerzeel er volledig Nederlandstalig onderwijs in het tweede studiejaar van de middelbare school. Zijn ervaringen bij zijn aankomst in Neerpelt verhaalde hij in *De Standaard* van 5 september 1934: *“De bestuurder van het College – een reusachtig priester met krulharen – kwam ons glimlachend tegemoet getreden. Hij sprak sierlijk Vlaamsch tot mijn vader dat ik er haast niets van verstond, hij scheen een heel ander vocabulaire te bezitten dan de professors van Vlaamsch te Brussel (...) Overal waaide ons een frissche Vlaamsche atmosfeer tegen. Nergens een Fransch opschrift, nergens een Fransch geluid. (...) Uit den mond van de professoren en van de 250 dooreenstoeiende studenten hoorde men niets anders weerklinken dan het zoet geluid onzer moedertaal.”*⁸⁷

80. Nulens zou in die tijd een cursus hebben gegeven aan de Katholieke Vlaamse Hogeschool voor Vrouwen in Antwerpen. Er verschenen ook advertenties in *De Standaard*, maar die maakten geen allusie op het Vlaams karakter van het college. *De Standaard*, 1 augustus 1920 en 19 augustus 1923. Interview, Max Wildiers (leerling 1920-1922).
81. Peer, 2 mei 1886 - Antwerpen, 26 februari 1946. Werkte mee aan de oprichting van het dagblad *De Standaard*.
82. Privéarchief familie Van Cauwelaert (AVC): Brief van F. Van Cauwelaert aan G. Nulens, 23 juli 1919.
83. M. Hanson, *Van Frans naar Nederlands [...]*, p. 236.
84. AVC: Brief van G. Nulens aan F. Van Cauwelaert, 24 juli 1919 en F. Van Cauwelaert aan G. Nulens, 25 juli 1919 en 12 september 1919.
85. Antwerpen, 25 december 1873 - Boechout, 19 juni 1957. Vlaams-nationalistisch advocaat en politicus.
86. Antwerpen, 29 juli 1904 - Ekeren, 17 augustus 1996. Kapucijn; doctor in de theologie; leraar o.a. aan de Sociale Hogeschool in Heverlee en aan de Katholieke Vlaamse Hogeschool voor Vrouwen in Antwerpen; publiceerde over de Franse paleontoloog Teilhard de Chardin; kreeg verscheidene doceeropdrachten aan de Leuvense en aan Amerikaanse universiteiten.
87. P.[ieter] V.[erhoeven], Wat een oud-ontsnapte uit de Brusselse scholen ons schrijft over de gevolgen van de denationalisering, in: *De Standaard*, 5 september 1934.

Aangenomen St-Hubertus College

NEERPELT

Schooljaar 1923 - 1924

3^e Trimester

M. Van Cauwelaert Gebr. D1

Neerpelt. — Jacobs & Vonckers.

Blijft te betalen		1249	30
Kostgeld		1600	00
Boeken en Schoolbehoefden		82	30
Pianolessen	Jos 27.50 + H. 25.00 + W. 22.50	75	00
Gebruik van piano		10	00
Schoenmaker		39	75
Kleermaker		5	25
Bewassing			
Geneesheer			
Apotheker			
Voorschot wegens	maaltijden	5	00
	reizen haarkapper 2 ^e di.	2	50
	beddegoed	5	00
	E. H. Ballings	5	45
	E. Luster	6	95
TOTAAL FRs.		3086	50
buitengew. toelage		200	00
Voldaan, den		3286	50

per bank 8/5/24 2000

In juni 1921 behaalden twaalf latinisten in Neerpelt hun eindexamen. Totaal onverwacht schafte bisschop Rutten in de zomer van dat jaar de hoogste twee klassen van de klassieke humaniora af, ondanks de toezegging van financiële steun door verscheidene omliggende gemeenten.⁸⁸ Het herhaalde aandringen van Nulens om de genomen beslissing alsnog te herroepen, lokte felle reacties uit. “*Mgr. De Bisschop is boos en zeer ontevreden. Hij had voor U een brief geschreven, dien hij echter vernield heeft om U niet te zeer te berispen*”, schreef kanunnik Lucas op 21 juli 1921. Volgens hem was het niet opportuun te blijven aandringen en hij raadde Nulens aan de bisschop verontschuldigen aan te bieden.⁸⁹ Ook enkele ouders hadden bisschop Rutten gevraagd op zijn genomen besluit terug te komen. Welke waren de motieven die aan de basis lagen van de beslissing om de poësis en retorica af te schaffen? Het bisdom argumenteerde dat het al een half miljoen BEF had uitgegeven voor de christelijke opvoeding. Bovendien was het voor een leerling van de derde Latijnse niet moeilijk om zijn studie elders te voltooien, temeer daar diegenen die priester wilden worden een extra financieel steuntje in de rug kregen van het Sint-Jozefswerk.⁹⁰ Wellicht deed het college van Neerpelt met een volledige humaniora concurrentie aan aan bestaande instellingen zoals het Klein Seminarie in Sint-Truiden en het Sint-Jozefcollege in Hasselt, die traditioneel veel leerlingen uit Neerpelt aantrokken. Daarnaast speelden voor het bisdom de extra financiële kosten en de aanstelling van bijkomend personeel een rol.⁹¹ De aanwezigheid van een aantal zonen van leidinggevende Vlaamsgezinden, die hoopten er tot en met de retorica volledig Nederlandstalig onderwijs te kunnen doorlopen, kan eveneens een mogelijke oorzaak voor de afschaffing van de twee klassen zijn geweest. Ook in het Collège Saint-Hadelin in Visé in het Franstalig gedeelte van het bisdom Luik werden in 1921 de poësis en retorica (plots) opgeheven.⁹² Dat gebeurde na het overlijden van vicaris-generaal Hubert Bovens die als oud-directeur van het college de belangen van de school op het bisdom behartigde. Of er een verband was tussen de afschaffing van hoogste twee klassen in Visé en in Neerpelt konden we niet achterhalen. De kwestie van poësis en retorica bleef ook de volgende jaren levendig. In de zomer van 1922 trok Pieter Berben, vader van één van de leerlingen van de derde Latijnse, zelfs naar Luik om de verlangens van de Kempische bevolking

88. CASHN: Brief van G. Nulens aan het gemeentebestuur van Sint-Huibrechts-Lille, 7 juli 1920. Verslag over de geschiedenis van het S. Hubertuscollege door E.H. Bestuurder 25-jarig jubelfeest, 24 juli 1935.
89. CASHN: Brief van G. Nulens aan Kan Lucas, [begin juli 1921] en Kan. Lucas aan G. Nulens, 21 juli 1921.
90. CASHN: Brief van Kan. Lucas aan enkele ouders, 20 augustus 1921.
91. Interviews, Max Wildiers (leerling 1920-1922); Jan Van Duffel (leerling 1917-1923); Evrard Berben (leerling 1916-1922).
92. Un siècle d'enseignement libre - Honderd jaar vrij onderwijs, in: *La Revue catholique des idées et des faits*, jg. 12, 1932, pp. 205-206.

dienaangaande kracht bij te zetten, evenwel zonder resultaat.⁹³ Op de jaarlijkse prijsuitdelingen, gepresideerd door een vertegenwoordiger van het bisdom, was er vaak een spreker die de zaak nog eens ter sprake bracht.⁹⁴

Vanaf het schooljaar 1921-1922 moesten de leerlingen van Neerpelt hun middelbare studies elders voltooien. De meeste leerlingen die hun studies verder zetten, deden dat in het Sint-Jozefscollege in Hasselt of het Klein Seminarie in Sint-Truiden. Werd die stap vanuit een volledig Nederlandstalige school naar colleges waar het Frans in de poësis en de retorica prominent aanwezig was geen struikelpartij? We konden het niet achterhalen.

Ook na de onthoofding van de Latijn-Griekse humaniora bleef het Sint-Hubertuscollege aantrekkingskracht uitoefenen op flamingantische milieus tot in West-Vlaanderen toe. Voor stedelingen zoals Paul Gevaerts uit Antwerpen speelde naast het Vlaamse karakter van de school ook de factor gezondheid een rol.⁹⁵ *“De lucht der streek is bij uitstek gezond”*, vermeldden de dagbladadvertenties en de prospectus.⁹⁶ In 1921-1922 liet de Leuvense Vlaamsgezinde hoogleraar Lodewijk Scharpé⁹⁷ zijn zoon Markus in Neerpelt schoollopen. Wekelijks bezocht de sociaal-geëngageerde professor zijn oud-student, de activist August Borms⁹⁸, in de gevangenis in Leuven. Als respons op diens vraag om voor een degelijke opvoeding van zijn kinderen te zorgen, stichtte Scharpé in september 1922 samen met zijn collega Emiel Vliebergh⁹⁹ en de Antwerpse arts Hilaire Allaëys¹⁰⁰ het Steunfonds voor de kinderen Borms. Talrijke Vlaamsgezinden stelden geld ter beschikking, dat Vliebergh beheerde.

93. E. Berben, *Vier authentieke gebeurtenissen*, in: *Liber Amicorum. 75 jaar Sint-Hubertuscollege te Neerpelt*, 1985, pp. 46-50.
94. CASHN: Verslag over de geschiedenis van het S. Hubertuscollege door E.H. Bestuurder 25-jarig jubelfeest, 24 juli 1935. Interview, Mathieu Bussels (leerling 1911-1917, leraar 1921).
95. Paul Gevaerts was de zoon van de Vlaamsgezinde arts Jaak Gevaerts (Antwerpen, 1877 - Antwerpen, 1962) die medestichter was van de Katholieke Vlaamse Hogeschooluitbreiding.
96. CASHN: Prospectus College Sint-Hubertus te Neerpelt, 1914. *De Standaard*, 1 augustus 1920 en 19 augustus 1923.
97. Tielt, 24 oktober 1869 - Betekom, 4 mei 1935; hoogleraar in de Germaanse filologie aan de Katholieke Universiteit in Leuven; ijverde voor amnestie ten bate van activisten.
98. Sint-Niklaas, 14 april 1878 - Etterbeek, 12 april 1946. Atheneumleraar die in 1919 ter dood werd veroordeeld voor activisme. Zijn straf werd omgezet in levenslange hechtenis in de gevangenis in Leuven. Hij groeide voor de meeste Vlaams-nationalisten uit tot hét symbool voor het verdrukte Vlaanderen. Hoewel onverkiesbaar omdat zijn burgerrechten waren afgenomen, werd hij in dec. 1928 bij een tussentijdse verkiezing te Antwerpen tot volksvertegenwoordiger 'gekozen'. De Kamer verklaarde de verkiezing ongeldig. In jan. 1929 werd Borms op grond van de amnestiewet vrijgelaten.
99. Zoutleeuw, 24 januari 1872 - Leuven, 6 januari 1925. Vlaamsgezind hoogleraar aan de rechts-faculteit van de universiteit in Leuven.
100. Woesten, 5 juli 1873 - Antwerpen, 16 oktober 1934.

Scharpé bezocht verscheidene onderwijsinstellingen om van de directeurs te verkrijgen dat de kinderen van de ter dood veroordeelde activist er werden opgenomen, telkens echter zonder resultaat. Volgens August Borms was enkel directeur Nulens bereid om zijn kinderen in te schrijven. Nochtans zou de directeur op bisschoppelijk verzoek eerst toestemming hebben gevraagd aan de ouders van de overige internen, weliswaar met gunstig gevolg. *“Geen enkele was zoo hardvochtig een weigerend antwoord te durven sturen”*, schreef het Vlaams-nationalistische dagblad *De Schelde* in 1935.¹⁰¹ In 1922-1923 zaten Wilfried en Lode Borms in Neerpelt op de schoolbanken; later kwamen er nog twee Bormsen bij. In 1924 breidde het steunfonds zijn activiteiten uit tot de kinderen van alle mindergegoede activisten. In 1924-1925 liet het naast de vier zonen Borms ook Jan en Frits Baccaert, wiens activistische vader overleden was, in Neerpelt studeren.¹⁰² Hetzelfde schooljaar kwamen ook de zonen van de activist Alfons Jonckx¹⁰³ naar Neerpelt.¹⁰⁴ Directeur Nulens toonde duidelijk belangstelling voor de politieke aspecten van de Vlaamse ontvoogdingsstrijd. Wanneer professor Scharpé zijn zoon kwam opzoeken, kon de directeur uren met hem van gedachten wisselen over de Vlaamse beweging.¹⁰⁵ Ook in zijn brieven aan Frans Van Cauwelaert raakte hij politieke kwesties aan.¹⁰⁶ Van Cauwelaert was vaak aanwezig op de jaarlijkse prijsuitdelingen, waarop hij meer dan eens als gastspreker optrad.¹⁰⁷

Hoe waren nu de verhoudingen tussen de Vlaamsgezinde internen en de externen? En in welke mate was er impact van politieke Vlaamse kwesties op het schoolleven? De tweespalt in de Vlaamse beweging tussen nationalisten en aanhangers van het Vlaamse minimumprogramma, had in beperkte mate ook invloed op het schoolleven in Neerpelt. Er bestond een zekere morele verbondenheid tussen de zonen van activisten enerzijds en die van de loyale flaminganten anderzijds. Die

101. A. Borms, Het Scharpéfonds. Een werk van echt Vlaamsche broederliefde, in: *De Schelde*, 8 november 1935.
102. Herman Baccaert (Mechelen, 23 november 1883 - Mechelen, 18 juni 1921).
103. Gent, 29 oktober 1872 - Gent, 20 januari 1953. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was hij hoogleraar aan de door de Duitsers vernederlandste Gentse universiteit en werd hij lid van de Raad van Vlaanderen. In 1919 werd hij ter dood veroordeeld, maar intussen was hij al uitgeweken naar Den Haag.
104. Letterenhuis, Antwerpen (LAN), Dossier L. Scharpé, S 225/B.
105. Interview, Markus Scharpé (leerling 1921-1925).
106. Op 21 februari 1921 schreef Nulens, n.a.v. een interpellatie van de Waalse socialist Hubin in de Kamer over de beteugeling van activistische en orangistische propaganda: *“Proficiat voor de afranseling aan Hubin toegediend. De interpellatie zal voorzeker goed hebben gedaan omdat het schreeuwerig patriottisme en het aanmatigend franskiljonisme in hen getroffen werden. M.i. gaat ge den slag thuis halen!”* LAN: Brief van G. Nulens aan F. Van Cauwelaert, 29 februari 1921.
107. Interviews, Markus Scharpé (leerling 1921-1925); Max Wildiers (leerling 1920-1922); Jan Van Duffel (leerling 1917-1923); Edmond Borms (leerling 1924-1926); Wilfried Borms (leerling 1922-1926).

clanvorming vond onder meer haar voedingsbodem in het verschil in sociale achtergrond tussen de Vlaams-nationalisten, die doorgaans uit lagere sociale klassen kwamen (zoals de kinderen van het steunfonds), en de meer gegoede aanhangers van de Van Cauwelaert-strekking. Een 'extreem' voorbeeld van laatstgenoemde richting was de gelijknamige zoon van Edward De Beukelaer.¹⁰⁸ In het college had 'de vergulde ezel', zoals zijn medeleerlingen hem noemden, een eigen slaapkamer, naast die van de priester-leraren. Hij mocht meer bezoek ontvangen en kreeg meer snoepgoed en fruit dan de doorsnee intern en hij werd naar Neerpelt gebracht in een Minerva, wat vanzelfsprekend de jaloersheid van de overige scholieren opwekte.¹⁰⁹ Nochtans kwam het nooit tot openlijke conflicten tussen de zonen van de vertegenwoordigers van de twee strekkingen in de Vlaamse beweging. Directeur Nulens poogde immers elke politieke actie op school te bannen. Plagerijen, inherent aan het schoolleven, waren er wel. Zo schreven de Vlaams-nationalisten op het bord de slogan: "*Alles voor Vader, Vader Van Cauwelaert*", een aangepaste versie van "*Alles voor Vlaanderen, Vlaanderen voor Christus*".¹¹⁰ Toen in een tijdschrift een foto verscheen van de familie Van Cauwelaert onder de titel *Jo lust geen pap met brokken* kreeg de jongen het de volgende weken zwaar te verduren.¹¹¹ Beïnvloedden die Vlaamsgezinde internen ook hun externe leeftijdsgenoten? Blijkbaar was die invloed beperkt omdat het Vlaams bewustzijn onvoldoende was aangescherpt bij de jongere leerlingen. Naarmate de scholieren ouder werden, stonden sommigen meer open voor de Vlaamsgezinde propaganda. Zo kenden de Zuid-Afrikaanse gedichten, die Max Wildiers tijdens de lessen declameerde, grote bijval.¹¹²

In 1925 stelde het bisdom de Waalse seminarist Marcel Labye¹¹³ in Neerpelt aan als surveillant en leraar Frans. Dat kaderde in een diocesane politiek om Waalse leraren in het Vlaamse gedeelte van het bisdom aan te stellen. Verwacht werd dat hij tussen Vlaamse collega's zelf snel Nederlands zou leren. Omdat hij nauwelijks Nederlands kende, leidde dit tot talrijke misverstanden in de volledig Nederlandstalige school en nam hij een geïsoleerde positie in tegenover de rest van het lerarenkorps.¹¹⁴

108. Ekeren, 15 maart 1843 - Brasschaat, 12 juni 1919. Vlaamsgezind industrieel die in 1870 de eerste biscuitfabriek oprichtte in België.
109. Interviews, Edmond Borms (leerling 1924-1926); Wilfried Borms (leerling 1922-1926); Max Wildiers (leerling 1920-1922); Jozef Jennen (leerling 1924-1929).
110. Interview, Wilfried Borms (leerling 1922-1926).
111. Interview, Wilfried Borms (leerling 1922-1926); Markus Scharpé (leerling 1921-1925); Jan Van Duffel (leerling 1917-1923).
112. Interviews, Max Wildiers (interne leerling 1920-1922); Evrard Berben (externe leerling 1916-1922).
113. Pepinster, 22 oktober 1901 - Thier-à-Liège, 10 april 1954. Priester gewijd in 1926; leraar aan het Sint-Hubertuscollege in Neerpelt 1925; pastoor in Oupeye 1939 en in Thier-à-Liège 1948.
114. Verscheidene leerlingen werden gestraft voor zaken die Labye verkeerd interpreteerde. W. Aelvoet, *Een college met veel gezichten*, in: *Liber Amicorum. 75 jaar Sint-Hubertuscollege te Neerpelt*, s.l.,

Lerarenkorps 1925-1926.

Eerste rij v.l.n.r. J. Hendrixx, G. Vanderhenst, G. Nulens (directeur), W. Ballings en G. Cartenstadt.

Tweede rij v.l.n.r. G. Loudoz, J. Sak, L. Vandenhoudt, M. Labye, F. Smeulders en C. Martens.
[Collegearchief Sint-Hubertuscollege in Neerpelt]

Op het einde van het schooljaar 1925-1926 dreigde in het college een politiek-flamingantisch conflict. De enkele dagen die de eindexamens van de prijsuitdeling scheidde, kenden traditioneel een rumoerig verloop; de examens waren achter de rug en de teugels werden ietwat gevierd. In die tussenperiode was het feest van de directeur gepland, dat door de oudste leerlingen werd georganiseerd.¹¹⁵ Op de speelplaats hingen zij onder meer affiches op met spreuken, rebussen, raadsels en chronogrammen, die de medeleerlingen oplosten. Kort daarop bemerkten de leerkrachten dat een laatstejaarsleerling de muren had beschreven met de slogan "*Leest De Schelde*", een verwijzing naar het Vlaams-nationalistische dagblad. Als oudste leerling van de derde Latijnse en bekend om zijn kattenkwaad, werd de 18-jarige Wilfried Borms verantwoordelijk gesteld voor die 'misplaatste' inscriptie. Directeur Nulens, die vreesde voor een incident, liet hem tot na de prijsuitdeling in afzondering plaatsen. Elk contact met de overige leerlingen werd hem ontzegd;

1985, p. 60. Interviews, Edmond Borms (leerling 1924-1926); Wilfried Borms (leerling 1922-1926); Markus Scharpé (leerling 1921-1925); Jozef Jennen (leerling 1924-1929).

115. Interview, Wilfried Borms (leerling 1922-1926).

tijdens de speeltijd moest hij in de klas blijven. De jongen voelde zich ten onrechte beroofd van zijn vrijheid. Terwijl de collegegemeenschap in de kapel het laatste lof zong, pakte hij zijn koffers en vertrok met de trein naar huis. Hij voltooide zijn humaniora aan het gemeentelijk atheneum in Schaarbeek; ook zijn drie broers keerden in 1926-1927 niet meer naar Neerpelt terug.

Op 14 juli 1932 werd de door de Vlamingen zolang nagestreefde wet op de vernederlandsing van het middelbaar onderwijs door koning Albert I ondertekend.¹¹⁶ De wet vertrok vanuit het principe dat de streektaal de onderwijstaal moest zijn. Hoewel de taalwet de mogelijkheid tot het volgen van Nederlandstalig onderwijs aanzienlijk zou verruimen, bleef het Vlaamse college van Neerpelt ook daarna aantrekkingskracht uitoefenen op flamingantische milieus. Het feit dat de kinderen van Frans Van Cauwelaert en August Borms in Neerpelt hadden gestudeerd, speelde naast de factor gezonde omgeving en familiale sfeer, daarbij mee.¹¹⁷ Waar tijdens het directeurschap van Gerard Nulens vooral Vlaamsgezinde Antwerpenaren naar Neerpelt kwamen, werden onder zijn opvolger Karel Vertessen¹¹⁸ voornamelijk flamingantische Brabanders aangetrokken. Naast de zonen Verhoeven en Aelvoet en Louis Humbeek zat ook de zoon van de secretaris-generaal van het Davidsfonds Edward Amter¹¹⁹ er in de jaren dertig in de klas. Pas in 1939-1940 gaf de diocesane overheid toelating om de poësis en het jaar daarna de retorica opnieuw in te richten. Maar toen speelde bij de keuze voor Neerpelt vanwege het Nederlandstalig karakter geen rol van betekenis meer.

Paul Janssenswillen (°1964) is verbonden aan de lerarenopleiding geschiedenis van de Universiteit Antwerpen en de Hogeschool Thomas More, campus Vorselaar.

Wil Meeus (°1969) is voorzitter van de lerarenopleiding aan de Universiteit Antwerpen en aldaar verbonden aan de vakgroep gedrags- en cultuurwetenschappen en woordvoerder van de onderzoeksgroep Didactica.

- 116. P. Janssenswillen, De vernederlandsing voor de eindstreep? De taalsituatie in het middelbaar onderwijs voor jongens in de provincie Limburg tijdens het interbellum, in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 68, 2009, nr. 2, pp. 119-143.
- 117. Mededeling, Walter Aelvoet (leerling 1934-1939).
- 118. Kwaadmechelen, 7 januari 1894 - Neerpelt, 16 mei 1966. Priester gewijd in 1918; leraar in het Collège Saint-Louis in Waremme 1917; directeur van het Sint-Hubertuscollege in Neerpelt 1928; pastoor in Neerpelt 1947.
- 119. Leuven, 13 december 1896 - Leuven, 2 juli 1969.

Tabel: Zonen van Vlaamsgezinden in het Sint-Hubertuscollege in Neerpelt, 1918-1945.

SCHOOLJAREN	NAAM	VADER
1918-1919 t.e.m. 1921-1922	Hendrix Hugo	Arnold, apotheker Antwerpen
1919-1920 t.e.m. 1922-1923	Van Cauwelaert Emiel	Frans, volksvertegenwoordiger Antwerpen
1919-1920 t.e.m. 1924-1925	Van Cauwelaert Willem	Frans, volksvertegenwoordiger Antwerpen
1920-1921 t.e.m. 1923-1924	Van Cauwelaert Herman	Frans, volksvertegenwoordiger Antwerpen
1920-1921 t.e.m. 1921-1922	Verhoeven Pieter	?, Steenokkerzeel
1920-1921 t.e.m. 1924-1925	Wildiers Herman	Emiel, advocaat en politicus Antwerpen
1920-1921 t.e.m. 1921-1922	Wildiers Max	Emiel, advocaat en politicus Antwerpen
1921-1922 t.e.m. 1924-1925	De Beir Raymond	?, arts
1921-1922 t.e.m. 1924-1925	Gevaerts Paul	Jaak, arts Antwerpen
1921-1922 t.e.m. 1924-1925	Scharpé Markus	Lodewijk, professor Leuven
1922-1923 t.e.m. 1926-1927	Baccaert Jan	Herman, ambtenaar (overleden in 1921)
1922-1923 t.e.m. 1925-1926	Borms Lode	August, leraar Leuven (gevangenis)
1922-1923 t.e.m. 1925-1926	Borms Wilfried	August, leraar Leuven (gevangenis)
1922-1923 t.e.m. 1923-1924	Laureys Stefaan	?, arts Antwerpen
1922-1923 t.e.m. 1928-1929	Muylle Fernand	Edgard, arts Antwerpen
1922-1923 t.e.m. 1923-1924	Van Cauwalaert Jo	Frans, volksvertegenwoordiger Antwerpen
1922-1923 t.e.m. 1925-1926	Wildiers Emiel	Emiel, advocaat en politicus Antwerpen
1923-1924 t.e.m. 1925-1926	Borms Herman	August, leraar Leuven (gevangenis)
1923-1924 t.e.m. 1926-1927	Gevaerts Raymond	Jaak, arts Antwerpen
1923-1924	Jonckx E.	Alfons, uitgeweken activist Den Haag
1923-1924 t.e.m. 1925-1926	Jonckx Stefaan	Alfons, uitgeweken activist Den Haag
1923-1924 t.e.m. 1928-1929	Muylle Albert	Edgard, arts Antwerpen
1924-1925 t.e.m. 1927-1928	Baccaert Frits	Herman, ambtenaar (overleden in 1921)
1924-1925 t.e.m. 1925-1926	Borms Edmond	August, leraar Leuven (gevangenis)
1924-1925	De Beukelaer Edward	Edward, industrieel
1924-1925 t.e.m. 1926-1927	Verhoeven Ferdinand	?, Steenokkerzeel
1924-1925 t.e.m. 1925-1926	Veron Frits	?
1925-1926 t.e.m. 1928-1929	Muylle Willy	Edgard, arts Antwerpen
1932-1933 t.e.m. 1938-1939	Aelvoet Herman	?, Steenokkerzeel
1932-1933 t.e.m. 1935-1936	Verhoeven Albert	?, Steenokkerzeel
1934-1935 t.e.m. 1938-1939	Aelvoet Walter	?, Steenokkerzeel
1934-1935 t.e.m. 1937-1938	Amter Hendrik	Edward, secretaris-generaal Davidsfonds
1934-1935 t.e.m. 1935-1936	Beulens Alfons	?, Steenokkerzeel
1934-1935 t.e.m. 1937-1938	Deumens Emiel	Jozef, volksvertegenwoordiger
1935-1936 t.e.m. 1938-1939	Aelvoet Hugo	?, Steenokkerzeel
1935-1936 t.e.m. 1938-1939	Humbecck Louis	?, Steenokkerzeel
1935-1936 t.e.m. 1938-1939	Verhoeven André	?, Steenokkerzeel
1936-1937 t.e.m. 1937-1938	Deumens Paul	Jozef, volksvertegenwoordiger